

TNC-Aktuellt:

Tekniska nomenklaturcentralen
 Box 2303
 103 07 STOCKHOLM
 Tfn 08-24 92 90

Från TNCs styrelse

TNCs styrelse har under sina sammanträden i oktober och december 1982 behandlat bl.a. dessa ärenden: budget för 1983, remissvar på Statskontorets utredning om översättartjänster och TNCs planer på en termtjänst för översättare (se notisen om termtjänsten på annat ställe i detta nummer av TNC-Aktuellt).

Budgeten för 1983 omsluter totalt ca 3,4 miljoner kronor. Personalkostnaderna är ca hälften av de totala kostnaderna, medan de externa tjänsterna tar ca en fjärdedel i anspråk. Resten går till lokaler, förlag o.d.

Bland intäkterna är basanslaget halvp parten. Den andra hälften består huvudsakligen av medlemsavgifter, förlagsintäkter och projektmedel som inbördes är ungefär lika stora poster.

Statskontorets utredning "Översättningsverksamheten i statsförvaltningen" (1982:19) hade enligt styrelsens uppfattning i alltför låg grad beaktat det stora behovet av kvalificerade översättartjänster inom teknik och naturvetenskap. Sådan verksamhet finns ju mycket av inom forskningsråd och programorgan, t.ex. Byggforskningsrådet, Styrelsen för teknisk utveckling. Styrelsen ansåg att TNC i sitt remissvar borde anknyta till den planerade termtjänsten för översättare och peka på att initiativ av det slaget vore ett sätt att effektivisera denna viktiga typ av översättning.

* INNEHÅLL	*
* Från TNCs styrelse	1 *
* Vad är en term?	2 *
* TNC informerar på FATs års- * möte	3 *
* Internationell samordning av * byggtermer	3 *
* Bibliotekets nyförvärvslista	3 *
* Bokförlagen och språket	4 *
* Termtjänst för översättare	5 *
* Standardprofessur vid Chalmers	6 *
* Personalnotiser	6 *
* Aslib-konferensen "Term Banks * for Tomorrow's World	7 *
* Finsk-svenskt översättarsemin- * arium	7 *

Diskussionen kring termtjänsten för översättare utgick från ett utkast till projektbeskrivning som kansliet hade ställt samman. Styrelsen observerade bl.a. att riktade specialtjänster av detta slag borde kunna intressera även andra yrkesgrupper än översättare, t.ex. teknikinformatörer.

Vad är en term?

Termer kallar vi en del ord och ordgrupper som fackfolk brukar använda när de talar om sådant som rör deras yrkesverksamhet. Från mitt eget fackområde - terminologi och fackspråk - kan jag som exempel ge termerna **definition**, **hyponym** och **logisk relation**. Dessa termer utgör intellektuella verktyg med vilka jag hanterar mitt arbetsmaterial, både i tanke och i kommunikation med andra. Termerna är alltså fackord, specialord.

Såsom fackord har termerna en mer eller mindre starkt begränsad spridning bland medborgarna i ett språksamhälle. Detta gäller särskilt när man ser till deras innehåll. Endast fackkunniga förstår helt och fullt en fackterm som **pyrolys**. När en fackkunnig person hör att en kemisk process kallas pyrolys vet han hur processen förlöper, vad som behövs för att den skall komma till stånd och vad den leder till. Den icke fackkunniga blir däremot knappast klokare av att höra att processen kallas pyrolys.

När man ser till termernas uttryckssida är det ofta annorlunda. Termskapare litar oftast till den uppsättning av uttryck som ett språk redan erbjuder. Uttrycket **objekt** används sålunda av filosofer, jurister och språkvetare såsom fackterm. Det används dessutom av många i andra sammanhang, icke-professionellt.

Ett uttryck tjänar sålunda som term när det är valt för att motsvara ett uttrycksbehov som är specifikt för en viss professionell grupp, dvs. är inlemmat i gruppens särskilda terminologi.

Under vissa betingelser kan en grupps terminologi tänkas bli fast och enhetlig:

- gruppen har tät kommunikation inbördes; man arbetar tillsammans eller träffas åtminstone ofta i sin yrkesutövning, läser samma facklitteratur, genomgår samma utbildning
- det råder en gemensam uppfattning om hur de företeelser som man möter i arbetet är beskaffade och hänger samman med varandra

En fast och enhetlig terminologi kan därmed tänkas spontant växa fram på en arbetsplats där man tillverkar eller på annat sätt behandlar en någorlunda konkret och praktisk materia, t.ex. trävirke, bilar eller datorer. Terminologin kan däremot skifta från arbetsplats till arbetsplats, t.ex. från en datacentral till en annan. Det uppstår "dialektskillnader".

Likaså skiftar terminologin, kanske från person till person och från tid till annan, när arbetsmaterialen är starkt föränderliga, abstrakt eller så beskaffade att inte ens fackfolk är ense om hur den bör beskrivas. Exempelvis är terminologin flytande och föga enhetlig bland människor som arbetar med samhällsföreteelser som språk, ekonomi och socialvård.

En term är alltså ett uttryck som en professionell grupp har inlemmat i sin terminologi, vare sig uttrycket är skapat enkom för ändamålet (**pyrolys**) eller vid sidan av sin användning som term lever ett rikt liv också utanför gruppen (**objekt**).

I ett samhälle som kännetecknas av fortlöpande specialisering behövs det ett organ som samlar, bearbetar och sprider upplysningar om olika gruppers yrkesspråk - ett TNC.

TNC informerar på FATs årsmöte

När TNCs representantförsamling samlades till sitt årsmöte i våras var temat "TNC och översättarna". De kontakter som TNC då knöt med översättarkåren resulterade i att Föreningen Auktoriserade Translaterer, FAT, bjöd in TNC till sitt årsmöte i november.

FAT är en sammanslutning av översättare som auktoriserats av Kommerskollegium. Deras uppgift är att stå allmänhet, näringsliv och myndigheter till tjänst med översättningar av hög kvalitet.

TNC-gästspelet på FATs årsmöte utnyttjade vi till att informera om vår verksamhet ur olika synvinklar. Vi berättade om TNCs "affärsidé", arbetsmetoder, produkter och organisation. Vidare gick vi in på förhållandet mellan TNC och translatorerna, speciellt med hänsyn till vad som kunde komma i framtiden (se notisen om Översättarservicen). Slutligen berättade vi om termbanker - TERMDOK och andra.

Under den livliga diskussionen som följde fick vi både ros och ris för vårt arbete. Men framför allt blev utbytet för vår egen del stort. Det är sällan TNC har direktkontakt med en månghövdad skara brukare av våra produkter. När vi nu fick chansen kunde vi snabbt notera frågor och idéer som med all sannolikhet kommer att hjälpa oss i vårt arbete att skapa bättre produkter i framtiden.

Kontakten mellan FAT och TNC resulterade också i direkt samarbete. Den viktigaste punkten rör vår uppbyggnad av en Översättarservice (se notisen i detta nummer av TNC-Aktuellt). I det projektet kommer vi att samråda med bl.a. just FAT.

Kjell Åström

Internationell samordning av byggtermer

ISO-kommittén för internationell samordning av byggtermer, TC 59/SC 2, har under oktober haft ett sammanträde i Stockholm. Frankrike, Norge, Storbritannien och Sverige var representerade.

Från TNC deltog Göran Walter, som också ingår i den arbetsgrupp, WG 2, som har hand om den praktiska samordningen. Under två dagar diskuterade arbetsgruppen principiella termfrågor med utgångspunkt i ett antal förslag till standarder med bygganknytning, som utarbetats av andra ISO-kommittéer.

Arbetsgruppens första mål är att fastställa riktlinjerna för det fortsatta arbetet, Guide to Coordination of Construction Terminology. Enligt den aktuella versionen är gruppens uppgift att se till att samma term inte definieras på flera sätt eller åtminstone inte på ett motstridigt sätt inom ISO.

Kjell Westerberg

Bibliotekets nyförvärvslista

kommer i fortsättningen inte att distribueras som bilaga till TNC-Aktuellt.

Intresserade kan i stället begära den direkt från TNCs bibliotek, tel. 08-24 92 90. En lista för 1982 föreligger nu.

Magdalena Gram

Bokförlagen och språket

Den 20 oktober höll Språkvårdsgruppen sin årliga konferens, denna gång tillsammans med Förlagsklubben. Man hade speciellt vänt sig till förlagsredaktörer, och ca 200 personer samlades i Wennergren Center i Stockholm för att ta del av föredrag och diskussioner.

Som representanter för TNC deltog Berit Björk och jag. Här följer ett kort referat av vad som sades vid denna välordnade och givande konferens.

Sture Allén öppnade konferensen med att uttrycka sin tro på "boken" i sin nuvarande form, trots den utveckling mot ett papperslöst samhälle som datatekniken gjort möjlig. Han berättade också att ca 8000 böcker ges ut per år från de svenska förlagen och att det på förlagen finns ca 1000 anställda som arbetar med språkfrågor. Han presenterade därefter Förlagsklubben och de organisationer som är representerade i Språkvårdsgruppen: Samspråk, SIS-Standardiseringskommissionen, Svenska Akademien, Svenska Språknämnden och TNC. Slutligen ställde han ett antal frågor vilka sedan skulle återkomma under dagen:

Blir "bokens språk" allt sämre?
I så fall, beror detta på förlagens bristande ekonomiska resurser?
Eller accepterar man felaktigheter i språkbehandlingen oftare nu än förr?

Bertil Molde gav sedan i ett föredrag om den svenska prosan ett antal exempel på olika typer av språkbehandling, även mindre lyckad sådan. Han talade om många författares strävan efter en egen stil i sin språkbehandling och hur viktigt det är att förlagsredaktörerna

hjälpas författarna i deras strävan. Han poängterade att redaktören har ett ansvar inte bara gentemot förlaget utan även gentemot författaren och läsaren.

Därefter följde en panel-diskussion med representanter för några bokförlag.

Här är några inlägg:

- En boks kvalitet beror egentligen inte på språkbehandlingen i boken.
- En förlagsredaktör bör ändra i ett bokmanus endast med varsam hand till behaglig svenska.
- Ingen kan säga sig veta vad korrekt svenska är.
- Det är en överproduktion av böcker.
- Tidsbrist är tydligen det största problemet vid redigering av manus.
- Många människor skriver för publicering numera, inte bara författare.
- Varför säger inte språkvårdare till när uppenbara felaktigheter förekommer i massmedier?
- Intresset för språkvård är stort.
- Förslag till TV-program: fem minuters språkvårdsinformation varje dag.
- Förändring av språket skall tillåtas.
- På vilken nivå skall språkvården arbeta? Det beror på vem man vänder sig till.
- Språkvården bör ha en konserverande funktion - till en viss grad.
- Det är viktigt att också de massproducerade böckerna språkgranskas. Låt de exklusiva böckerna betala kostnaden.

Eftermiddagen ägnades åt diskussion om vardagsspråket, det litterära språket och fackspråket.

Termtjänst för översättare

Här är några av inläggen i diskussionen:

- För debutanter inom skönlitteratur är språkformen viktigare nu än för två år sedan.
- Har någon som granskat en "erkänd" författares verk ändrat i detta?
- Man kan inte ändra för mycket i en författares verk - författarens stil är viktig.
- Det s.k. fikonspråket bland fackkunniga blir allt ovanligare.
- Det är viktigt att inte undervärdera läsarens kunskaper vid popularisering av facklitteratur.
- Ofta görs i facklitteratur slingrande formuleringar för att undvika kritik av sak-innehållet.
- Det är viktigt att även fackmän från olika områden kan förstå varandra.
- Fackspråket har inte så stora problem vad gäller vård och förståelse som det allmänna svenska språket.

Sture Allén avslutade konferensen med att i 17 punkter sammanfatta det som sagts under dagen.

Här är några av dem:

- Förlagsredaktören bör berömmas oftare. Varför inte uppge redaktörens namn i de verk som ges ut?
- Man slarvar med granskning av de massproducerade och billiga böckerna.
- Vilka kanaler till allmänheten finns för språkvårdare?
- Skolans roll är stor.
- Massmedier och popkulturer påverkar språket.
- Vad är riktig svenska? Finns den?

Inger Carsbring

De närmare kontakter som TNC fått med översättare under 1982 (se bl.a. notisen i detta nummer om TNCs besök vid FATs årsmöte) har tydligt visat vilket stort behov denna yrkesgrupp har av skraddarsydda terminologiska tjänster och produkter. Samma sak har Statskontoret konstaterat i sin rapport 1982:19 "Översättningsverksamheten i statsförvaltningen", en rapport som är resultatet av ett utredningsuppdrag från regeringen.

TNC har under hösten skisserat en ny verksamhet med arbetsnamnet "Översättarservice". Med denna tjänst vill vi inom TNCs väggar ge översättare tillgång till:

- TNCs bibliotek och arkiv
- "privata" bibliotek och arkiv
- nationella och internationella termbanker
- assistans för manuell eller automatisk sökning av information
- TNCs traditionella punktutredningstjänster
- korttidsarbetsplatser i TNCs lokaler.

I ett vidare perspektiv vill TNC understödja kontakterna och informationsutbytet mellan aktörerna på marknaden för översättningstjänster. De viktigaste av dessa aktörer är översättarna, uppdragsgivarna, terminologiorganen och övriga språkgorgan (t.ex. Svenska språknämnden, Språkdata, språkinstitutionerna vid universiteterna).

Kjell Åström

Standardprofessur vid Chalmers

SIS-Standardiseringskommissionen i Sverige har firat sitt 60-årsjubileum med en konferens och ett årsmöte.

Vid **årsmötet** meddelade professor Holger Bohlin att det vid Chalmers Tekniska Högskola hade inrättats en adjungerad professur i Teknisk förnyelse och standardisering.

Bland de under året utgivna standarderna framhölls bl.a. en terminologistandard för oförstörande provning som utgivits av MNC.

Vid **konferensen** presenterades hjälpmedel i standardiseringen, och det gjordes utblickar mot behovet av standard i morgondagens samhälle.

Henning Orlando, f.d. chef vid BST, Byggstandardiseringen, härledde talseriernas ursprung till Fibonacci, som redan på 1200-talet drog upp riktlinjer för geometriska serier. Arbetet fortsätter ännu idag, nu med talserier som medger en kombination av modulära byggbitar. Rune Fridlund vid Mekanförbundet utredde funktionsanalysens betydelse för standardiseringsarbetet. Folke Ahlberg presenterade sin bok om lönsamhetsmodeller för standardiseringsprojekt.

Mats Linder vid SIS hade tillämnat Folke Ahlbergs modell på ett planerat projekt för att göra all sortering av registerposter o.d. i enhetlig, alfabetisk ordning. En avkastning om 190 % av satsat kapital kunde förväntas. Arbetet borde ha högsta prioritet, eftersom det berör många.

Efter en utblick mot det postindustriella samhället av arkitekt Lennart Bergvall tog Jan Wenström upp förväntade standardiseringsinsatser inom industrin. Det blir allt vanligare att elektronik styr mekaniska anordningar. Konstruktörer måste både lära sig en ny teknik och nya termer, och de måste också utforma instruktioner för nya användargrupper i nya länder på nya språk. Därför får språket i instruktionerna förenklas. Det papperslösa kontoret dröjer säkert ett tag, men i de kommunikationer med datorer som vi redan har måste rutinerna förenklas. Datorer måste kunna "skaka hand med varandra" på ett enklare sätt än som nu sker.

I den avslutande paneldebatten framhölls att det internationella standardiseringsarbetet måste ske snabbare. Kommunikationerna är avgörande för detta, men informationsöverföringen står och faller med tillgången till god terminologi.

Lars Algotsson

Personalnotiser

Vår nya sekreterare sedan 82-10-01 heter Anita Värnhall och kommer närmast från Göteborgs Brandförsvär där hon tjänstgjorde som sekreterare vid räddningsavdelningen, ambulanssektionen.

Göran Walter, som varit tjänstledig under hösten, lämnar TNC den 31 december 1982 för att börja arbeta som konsult i egen regi.

Aslib-konferensen "Term Banks for Tomorrow's World"

Aslib står för "Association of Special Libraries and Information Bureaux". Där ingår drygt 2 000 organisationer över hela världen som medlemmar. Aslibs motto är "Tjänster och forskning för informationens tidsålder", något som inbegriper bl.a. översättning och datorstödd informationssökning.

Aslib har arrangerat en serie konferenser kring temat "Översättaren och datorn". Den fjärde i ordningen hölls i London 11-12 november och hade titeln "Term Banks for Tomorrow's World".

Programmet omfattade följande åtta sessioner:

- Standards - Who Needs Them?
- Terminolgy Compilation in Practice
- Translator or Terminologist?
- Language and Terminology
- Creating Term Banks
- Dictionary or Data Base?
- Terminology on the Market
- Term Banks Today and Tomorrow.

Under den sista sessionen talade jag under titeln "Aspects on Term Bank Operation", ett inlägg som koncentrerade sig på några visioner om framtidens termbanks-situation och lämpliga vägar att nå dit.

Ca 250 personer hade kommit till den effektivt arrangerade konferensen. Inslaget av briter var av geografiska skäl starkt. Andra välrepresenterade nationer var Nederländerna, Belgien, Tyskland, Schweiz och de nordiska länderna. Enstaka delegater hade funnit det mödan värt att resa från fjärran platser såsom Kuala Lumpur, Tokyo och Pretoria.

Föredragen kommer att publiceras under första kvartalet 1983. TNC förmedlar gärna beställningar.

Kjell Åström

Finsk-svenskt översättarseminarium

För översättare från Finland och Sverige arrangeras varje år under ett veckoslut ett seminarium kring frågor om översättning, språk och språkriktighet. Seminarierna ger dessutom möjlighet till samvaro mellan kollegor och utbyte av erfarenheter. De arrangeras av Finlands översättar- och tolkförbund.

I slutet av september samlades ett hundratal översättare till ett sådant seminarium i Mariehamn. Man lyssnade på föreläsningar och arbetade i grupp med översättning av kanslispråk, tidningsspråk, reklam, dramatik och teknisk text. Slutligen kunde man ställa frågor om språkriktighet till en panel som var sammansatt av representanter för Svenska Språknämnden, Sverigefinska Språknämnden och Forskningscentralen för de inhemska språken.

TNC företrädde av Ove Oskarsson, som föreläste om kommunikation och språkarter, särskilt fackspråk, terminologi, terminologisk punktundersökning och TNCs hjälp åt översättare.

Ove Oskarsson

Termfrågor i urval

TEMA: Gamla ord blir som nya.

Om vi någon gång läser i en gammal facktidskrift eller handbok ser vi snart att inte bara sakinnehållet och presentationssättet har ändrats utan också termvalet. Ibland kan man undra varför gamla beprövade ord eller orddelar, morfem, fallit ur bruk. TNC har under senare tid fått frågor om två sådana termer inom bygg:

1. Bör **pålning** användas för att beteckna både aktiviteten och resultaten? Varför inte **pålning** och **pålverk**?

SVAR: Enligt TNC 59 är **pålning** dels "nedförandet av pålar", dels "del av grundkonstruktionen som utgörs av pålar". Samma mönster alltså som för **märkning, isolering, ändring** m.fl. Konsekvensen av detta skulle vara att man skulle kunna tala om **pålningar**. Frågeställaren anser att det låter ovanligt.

TNC 59s rekommendation (**pålningar**) har täckning i flera ordböcker, bl.a. i Svenska Akademiens ordbok, men språkbrukarna tycks hellre välja andra termer.

Den term som oftast används i sammanhanget är nog **pålkonstruktioner**. Eftersom **konstruktion** används i en mängd sammansättningar, ibland utan att tillföra någon information och därför riskerar att nötas ut, vore det bra om den kunde ersättas med t.ex. **-verk**. **Pålverk** är bildat på samma sätt som **befästningsverk, byggnadsverk, murverk, nätverk, ramverk** m.fl.

Termen **pålgrund** används också relativt ofta och skulle passa in i mönstret. Skillnaden mellan **pålgrund** och **pålverk** skulle vara att den första omfattar hela grunden (grundkonstruktionen), såsom **grund** definieras i TNC 75. Slutsatsen blir att **pålverk**, som är en gammal term, skulle kunna rekommenderas som benämning för resultatet av ett pålningsarbete. Det hindrar inte att

pålning är en språkligt korrekt benämning för samma sak men den kan i vissa fall ge oönskad tolkningsmöjlighet på grund av sin dubbelbetydelse.

2. Hur definierar man **konstbyggnad**?

SVAR: **Konstbyggnad** är ett exempel på en teknisk term, vars ingående delar inte avslöjar för icke-fackmannen vad helheten står för. Termen kräver därför en definition. Om man vet att just **teknisk term** förr kallades **konstord**, kan man börja ana termens rätta innebörd. **konst** har enligt Svenska Akademiens ordbok bl.a. betydelsen "mekanisk inrättning, maskin, maskiner, maskinell anläggning" oftast i samband med vatten. Bland byggfolk har termen fått betydelsen: Väg- och vattenbyggnadsarbeten som kompletterar den "egentliga anläggningen". Exempel på konstarbeten är: broar (sedda som komplement till vägen), viadukter, slussar, kajer, stödmurar, vägportar, båtbryggor, terrängtrappor och ledverk.

Termen används i flera centrala byggdokument, t.ex. Handboken Bygg, MarkAMA, Bronormerna. Oftast används den som en restpost, t.ex. "broar och andra konstbyggnader". Det är uppenbart att det finns ett behov av en benämning för dessa större eller mindre anläggningsarbeten. Termen **konstbyggnad** fyller den funktionen och är ett av många exempel på att byggspråkets termer ofta har förankring långt bort i århundradena.

Till sist ett försök till definition:

konstbyggnad
byggnadsverk som ingår i eller är ett komplement till väg eller vattenanläggning och som tillutförande eller material avviker från anläggningen i övrigt